

NFF's kommentar til:

Bibliotek : Kunnskapsallmenning, møtestad og kulturarena i ei digital tid

[Generell og overordna debatt om meldinga](#)

Det første og viktigste for NFF som en fagbibliotekforening er å peke på at fagbibliotekenes rolle er mer eller mindre totalt oversett i meldingen. Vi kan ikke se at dette er en bibliotekmelding for hele biblioteksektoren. Tvert i mot er det en melding som er primært for folkebiblioteksektoren; en *folkebibliotekmelding*.

Vi hadde håpet at bibliotekmeldingen skulle signalisere et bedre samarbeid mellom utdanningsmyndigheter og bibliotekmyndigheter. Den viste seg heller å være nok en illustrasjon på mangelen på samarbeid. Hvor har Kunnskapsdepartementet vært?

[3 Overordna utviklingstrekk](#)

Siden fagbibliotek ikke har noen felles lovparagraf, er det ikke gjort noe forsøk på å sette fagbibliotekene inn i noen rolle i forhold til sine eiere og brukergrupper. Den nye skolebiblioteksatsingen under kunnskapsministeren forteller mye om hva som kreves i grunnskolen av informasjonskompetanse.

Informasjonskompetanse er et område som er aktuelt for alle undervisningsbibliotek, ikke minst innen universitets- og høyskolesektoren. I dag drives et omfattende arbeid for å styrke studentenes informasjonskompetanse. I meldingen nevnes informasjonskompetanse i høyere utdanning, men uten en dypere diskusjon rundt det og uten at utfordringer tas opp.

Som et overordnet utviklingstrekk kunne det vært trukket fram hva studier krever i dag, knyttet til språkferdigheter, lesing og behandling av informasjon. Ansatte fra norske universiteter og høyskoler reiser nå til England for å studere hvordan de tar seg av det store spekteret av studenter fra eget land, og fra andre land. I denne store dugnaden er det fagbibliotekene som forventes å spille en stor rolle. I helsefagene kreves en bruk av forskningslitteratur fra starten i bachelorutdanningene, og fagbibliotekene skal levere kunnskap om hvordan UoH-sektoren skal oppdatere seg, og ta i bruk forskningsresultater så fort de foreligger. Disse rollene hadde det vel vært spennende om Kunnskapsdepartementet hadde utredet!

Under oppsummeringen av utviklingstrekk på s. 53 sies det at: I universitets- og høyskolesektoren ser en tendens til at bibliotekene blir en sterkere og mer integrert del av sine moderinstitusjoner. Det hadde vært svært interessant å vite hva dette utsagnet bygger på? Det er i hvert fall stikk i strid med det NFFs høringsuttalelse til Bibliotekreform 2014. Der peker vi på at universitets- og høyskolebibliotekenes plassering som teknisk administrativ støtteavdeling skaper et skille mot den faglige virksomheten, og at avstanden til institusjonenes ledelse oppfattes som stor, med de konsekvensene det har for bibliotekenes synlighet, ressurstilgang og muligheter i organisasjonen.

4 Det nasjonale biblioteknettverket – oppgaver og ansvarsfordeling

Stortingsmeldingen har en forholdsvis god gjennomgang av den økonomiske siden av abonnementer på elektroniske tidsskrifter. Prisene på viktige fagdatabaser har økt i alle år, og er nå så høye at fagbibliotek sier opp abonnement, som Scopus på NTNU. Bibliotekar arbeider for at brukere skal få tilgang til artikler UoH har i hver sine abonnementer. Men disse blir gjennomhullet av dårlig finansiering. Derfor blir det for enkelt å skrive slik, som det kommer fram på s. 42:

” Gjennom tilgangssystemet Feide i Uninett og i BIBSYS er det lagt til rette for at ein forskar kan gå direkte frå treff i eit artikkelsøk i til dømes Google, til ein elektronisk fulltekstversjon av artikkelen dersom den inngår i moderinstitusjonens abonnement. BIBSYS har lagt til rette for slik klarering som skjer gjennom store internasjonale klareringsinstitusjonar”

Dette kan altså stemme – men når artikkelen dukker opp via Google, kan den mangle viktige sammenhenger, som året den er trykket, tidsskriftnavnet der den er publisert, og annet. Google, og særlig Google Scholar, høster data på en ”brutal” måte, sier eksperter. Derfor blir kvaliteten haltende. Som verktøy til videre behandling – av søkesett, eller til programmer for håndtering av referanser – er Google ubrukelig nå. Så når Stortingsmeldingen særlig legger vekt på dette, blir det som galest. Ved å sette inn ”fagdatabaser” får avsnittet en annen verdi. At man også KAN finne artikler via Google, er som en parentes å regne, så lenge fagdatabaser sikrer kvalitet og gjenfinning. Denne teksten hadde vært bedre:

- Gjennom tilgangssystemet Feide i Uninett og i BIBSYS er det lagt til rette for at ein forskar kan gå direkte frå treff i eit artikkelsøk via fagdatabaser til ein elektronisk fulltekstversjon av artikkelen dersom den inngår i moderinstitusjonens abonnement. BIBSYS har lagt til rette for slik klarering som skjer gjennom store internasjonale klareringsinstitusjonar .”

Et annet avsnitt på s. 40 var også mystisk:

*Den lemfeldige behandlingen av fagbiblioteksektoren understrekes bare av utsagn som at *den mest sentrale oppgaven for universitets- og høyskolebibliotek er å sikre institusjonene best mulig tilgang til verdens forskningslitteraturslik at norsk grunnforskning kan følge med i den internasjonale forskningsfronten (s. 40).**

En viktig oppgave, jada. Men hva med å utdanne studenter på høyere nivå til viktige funksjoner og yrker for det norske samfunnet? NFF går med på at vi skal ha dette som EN viktig oppgave, men det blir vanskelig å leve opp til dette når vi er prisgitt økonomien til institusjonen. Denne oppgaven skal få plass blant flere andre, store oppgaver, som hjelp til publisering, eller undervisning av studenter og fagansatte. Hva med støtte til å drive en kvalitativt best mulig undervisning?

Heller ikke avsnittet under kjenner UoH-bibliotekarer seg igjen i. Det er fra s. 43:

”Det er no gjort framlegg om å slå saman FORSKDOK og universiteta sitt fellessystem (FRIDA) til ein felles database for vitenskapleg publisering under namnet Norsk vitenskapsindeks. Dersom dette vert realisert, er det ikkje lenger biblioteka, men forskarane sjølve som vil leggje inn forskingsdata.”

Hadde det vært så vel! De som arbeider med FRIDA i dag, kjenner til problemene med å få til gode data der også. I hvert eneste bibliotek i UoH, samt i noen administrasjoner, arbeider det folk som må sjekke kvaliteten og innhente data fra forskningen. Det kan dreie seg om ca. 90 stillinger i fagbibliotek...

[5 Juridiske rammevilkår og statlege støtte- og vederlagsordningar](#)

Det er ett punkt under Kap 5 i meldingen som vi vil komme inn på. Det gjelder 5.3.6 Momsfritaket på bøker og tidsskrifter.

Moms på elektroniske media gjør at overgangen til digitale media fra papirbaserte, som ikke har moms, har medført en utrolig stor ekstrautgift. Dette er gjort det meget vanskelig å gjennomføre innføring av digitale tidsskrifter og bøker. Argumentet for å beholde momsen er at digitale tjenester er nettopp det - en tjeneste - og ikke en vare, og er dermed momsbelagt. Og vi er da bundet av internasjonale avtaler og regelverk, ifølge meldingen.

Men i både Sverige og Danmark, nasjoner som det er rimelig å sammenlikne oss med blir momsen refundert av staten, så der er situasjonen en helt annen. ABM-U påpekte dette i brev 15.08.07 til Finansdepartementet i forbindelse med høringsuttalelse om revisjon av merverdiavgiftslov.

Der står det, sitat begynner:

I EU-kommisjonens omfattende rapport “Study on the economic and technical evolution of the scientific publication markets in Europe” (2006) har man samlet seg om følgende anbefaling når det gjelder merverdiavgiftsspørsmålet:

“Eliminate the unfavourable tax treatment of electronic publications by (i) either applying a reduced VAT ration to all types of scientific information, whether print or electronic; (ii) or, given the political difficulty of implementing this solution which requires unanimity of Member States, by introducing a tax refund mechanism for research institutions, as is already the case in Sweden and Denmark.”

Sitat slutt

Så når de to som er innenfor EU kan løse det på denne måten, hvorfor kan ikke vi som ikke er med i EU en gang gjøre det samme?

[6 Bibliotek i eit internasjonalt perspektiv](#)

[7 Kunnskapsallmenning i ei digital tid](#)

Om fagbibliotekenes innhold står det bare at de har ressurser som er tilpasset til institusjonenes faglige målsettinger. Man skriver om en mengde norskproduserte kilder, og tilgangen til kulturarven i norsk betydning. Deler av dette er selvsagt bra – men det er snevert med tanke på hvor institusjonene har sine faglige interesser. Det samarbeides nordisk, og internasjonalt, slik at det bygges opp større fagsamlinger som er både dype og brede på mange felter. Disse samlingene blir ofte uttrykt i organiserte vevsider, slik at omverdenen kan lenke dem inn i sine kunnskapsunivers. NFF har tidligere, blant annet i høringen til Bibliotekreform 2014 understreket betydningen av spesialbibliotekene og deres rolle som en del av den felles kunnskapsallmenningen. Vi registrerer og beklager at spesialbibliotekene og deres utfordringer ikke tas opp til diskusjon i bibliotekmeldingen.

Fagbibliotek arbeider også for at så mye materiale som mulig skal basere seg på Open Access. Det må ikke gå på bekostning av kvaliteten, og antakelig vil Open Access koste mye penger for institusjonene. Men selv om materialet blir tilgjengelig på denne måten, må det organiseres for gjenfinning. Det sitter ca. 30 bibliotekarer i Kvasir.no, og flere arbeider i portalen Yr fra Meteorologisk institutt. Den nye fagbibliotekarrollen går ut på å vekte og lage metadata til stoff, slik at portaler holdes friske og oppdaterte.

Hvordan reflekterer kapittelet om kunnskapsallmenningen hele feltet Web 3.0, The Semantic Web, som vokser fram som et lag mellom vanlig WWW og publikum? Det er den nye veven, som blant annet kommer fra biblioteksektoren. Dette er deler av den nye framtidige kunnskapsallmenningen.

[8 Ressursdeling og fjernlån](#)

Meldingen forklarer at universitets- og høgskolebibliotek har en stor utveksling av fjernlån seg imellom. Det skrives også at "46 280 lån {gikk} til folke- og skolebiblioteka i 2007" på s. 91. " Ei utfordring for ei felles biblioteklov er gratisprinsippet som i dag gjeld for folkebiblioteksektoren, medan ein i fag- og forskingsbiblioteka i dag tek betalt for ekspedisjonskostnader for kopiar og originaldokument." står det på s. 97. Faktisk er dette en pris som nulles ut mellom bibliotek som sender like mye mellom hverandre, slik at det bare kommer til utbetaling mellom enheter som enten har mottatt «for mye» eller levert «for mye».

Vi kjenner til at de fleste fagbibliotek ikke fakturerer folkebibliotek, som ikke kan bidra like mye inn i fagsektoren. Hvis departementet hadde brydd seg om å studere disse fenomenene, kunne de lært om «ytere» og «nytere» - om samlingsutvikling og trender, og hvor effektivt lånene ytes. Mer og mer av aktiviteten dreier seg om elektroniske kilder. For å bruke abonnementsbasert materiale, må man ha brukernavn og passord, eller tilgang på en annen teknisk måte, knyttet til sin institusjon.

Fagbibliotekene følger opp og kvalitetssikrer en mengde brukerdata, og passer på at tjenestenivåene er tilpasset til ulike ansatte, studenter og fjernstudenter på ulike nivå. Det dreier seg også om folkebibliotek, enkeltpersoner, studenter fra andre institusjoner, bibliotek i Norden, Europa og andre land. Å utøve god kundebehandling i et slikt regime – det er den typen kompetanse som etterspørres i bibliotekenes skranker – etterhvert overalt i Norge. Aller mest i de største fag- og folkebibliotekene. NFF er også enig i at integrering kunne vært mer vektlagt - ikke bare mellom fag- og folkebibliotek, men også innen fagbiblioteksektoren.

Om studentene synes det er vanskelig å forstå skillene mellom fag- og folke-, så synes de det er enda vanskeligere å forstå skillene mellom høgskolebibliotekene og universitetsbibliotekene, eller enda verre: skillene som finnes mellom høgskolebibliotek som har forskjellige lokaliseringer. Igjen et resultat av at det ensidig skal være institusjonstilknytning istedenfor å se det hele i et større perspektiv!

Dette kommer bare fram som tørre tall. Hva om det ble utredet?

[9 Organisering og drift av bibliotektenester lokalt og regionalt](#)

«Det sømløse bibliotek» er blitt et honnørord, og det er gjort forsøk som er trukket fram i meldingen, fra Østfold. Men transportordningen er ikke landsomfattende enda, og den forutsetter et søkesystem, et Biblioteksøk, likt det man har i Bibliotek.dk i Danmark. Dette skulle etter NFFs mening vært utredet i sammenheng, slik at man hadde fått beskrevet transportnettet man snakker om. I stedet for å utrede hva dette kan bety, og hvordan man nettopp kan effektivisere arbeidet i små bibliotek via Biblioteksøk og transportnett, får vi at tiltaket Bok-i-butikk skal utprøves (!)

NFF har gått inn for at kompetansen må heves i alle enheter som skal forstå noe av den komplekse virkeligheten som er beskrevet i kapittel 3 og 8. Vi må passe på at dette tiltaket om Bok-i-butikk ikke går i motsatt retning av å styrke kompetansen i møtet med publikum. En halv bibliotekarstilling kan for eksempel utmerket kombineres med kommunale oppgaver!

POSITIVT: Det punktet hvor det ser ut til at folke- og fagbiblioteksektorene faktisk ses under ett, er det som gjelder kompetanse i kapittel 9. Her er tiltak som sier departementene i samarbeid skal vurdere tiltak for å styrke og utvikle den samlede kompetansen i biblioteksektoren. Dette er positivt og vi ser fram til resultatene av vurderingen!

[10 Nasjonal samordning av ABM-feltet](#)

[11 Biblioteket som møtestad, lærings-, og kulturarena](#)

[12 Bibliotektenester til det samiske folket, nasjonale minoriteter og andre minoritetspråklege](#)

[13 Spesielle bibliotektenester](#)

[14: Økonomiske og administrative konsekvensar](#)

Av alle tiltakene som listes opp i bibliotekmeldingen er det svært få som handler om fagbibliotek. Et eksempel på et punkt som er viktig for fagbibliotekene handler om nasjonale lisenser og konsortieavtaler. ABM-utvikling forhandler i dag om konsortieavtaler på vegne av mange bibliotek i utdanningssektoren. Et mål for arbeidet med nasjonale lisenser i utdanningssektoren bør være at alle forskere, studenter og ansatte får tilgang til den informasjonen de har behov for. Tilgangen til informasjon bør være mest mulig lik for alle som jobber i samme type institusjoner uansett hvor i landet de jobber. Arbeid med nasjonale lisenser og konsortieavtaler omtales i meldingen både i et

kultur- og kunnskapsperspektiv og som en viktig sak for fag- og forskningsbibliotek. Desto mer skuffende er behandlingen av temaet i tiltak og strategier under punktet: *Kunnskapsallmenning i ei digital tid* (s. 81).

Når det gjelder lisenser og konsortieavtaler som angår fag- og forskningsbibliotekene er det Kultur- og kirkedepartementet som skal utrede hvordan dette arbeidet skal foregå videre. Dette er både for vagt og dessuten vanskelig å forstå: Er det ikke nettopp på dette punktet *Kunnskapsdepartementet* burde vært hovedaktør? Hvor er det Kultur og kirkedepartementet kommer inn i bildet når det gjelder konsortieavtaler og lisenser for fag- og forskningsbibliotek? Tiltakene styrker i hvert fall ikke håpet om en prioritering av arbeidet med lisenser og konsortieavtaler for å sikre lik tilgang til informasjon for brukere av fag- og forskningsbibliotek.

Et tiltak som angår fagbibliotekene, er en harmonisering av Universitets- og høyskoleloven på området for fjernlån. Dette skal bidra til at fjernlån mellom fag- og folkebibliotek blir sikret gjennom lov. Fjernlån fungerer jo godt i dag - trengs det noen lovendring?

På s. 88 står det at ABM-utvikling bør være organet som viderefører det sentrale arbeidet med nasjonale lisenser. Det drøftes hvem som skal bevilge pengene – ”bibliotekeigarane”, for eksempel. De gjør det i dag! Det vi ønsker oss, er at kostnadene med nasjonale lisenser løftes til et nivå over institusjonene, slik at vi ikke må kjempe for bevilgninger og forståelse hver for oss.

Konklusjonen til NFF må bli at bibliotekmeldingen ikke på noen måte holder mål for fagbiblioteksektorens del. Svært få utfordringer som angår sektoren er tatt opp til dypere diskusjon og der utfordringer er diskutert er de enten ikke videreført i listene over tiltak eller tiltakene er altfor lite konkrete. Til slutt må si at det er beklagelig at Kunnskapsdepartementet har en så liten og lite aktiv rolle i meldingen, noe som bidrar til å gjøre meldingen primært til en *folkebibliotekmelding*.